

SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR

**COMENTARII
LA
IEREMIA ȘI DANIEL**

Traducere din limba greacă veche și note de
MONAHIA PARASCHEVA ENACHE

Argument și studiu introductiv de
PR. CLAUDIU-IOAN COMAN

Ediție îngrijită de
DRAGOȘ MÎRȘANU

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2025

Cuprins

<i>Argument</i> (Pr. Claudiu-Ioan Coman)	7
<i>Cărțile profeților Ieremia și Daniel și particularitățile itinerariului lor istoric: de la dificultățile textului biblic, la hermeneutica (pseudo)hrisostomică</i> (Pr. Claudiu-Ioan Coman)	9
Comentariu la Ieremia	27
Omilie la Ieremia 10, 23	275
Comentariu la Daniel	289
<i>Bibliografie</i>	363
<i>Indice de referințe scripturistice</i>	367

Argument

Exegeza patristică este mereu echivalată cu o comoară a cărei valoare e greu de estimat. Ne întrebăm mereu cum ar fi arătat Biserica fără comentariile textelor Sfintei Scripturi și, implicit, cum ar fi fost cuantificat materialul manuscriselor biblice dacă, secole la rând, autori de talia marilor Sfinți Capadocieni, de exemplu, nu ar fi comentat cu rigoare științifică și chibzuință duhovnicească textele Bibliei.

De la Părinții Apostolici, trecând prin operele apologetilor și prin cele ale iluștrilor hagiografi, analizând corpusul textelor exegetice și ascetice, un nume, cel al Sfântului Ioan Hrisostom, rămâne mereu emblematic. Pentru acesta, cuvântul lui Dumnezeu, consemnat cu autoritate deopotrivă în Vechiul și în Noul Testament, nu mai prezintă taine, fiindu-i descoperit în lumina harului Sfântului Duh.

Predicator asiduu, și-a dovedit autoritatea și postum; mai mult, se poate vorbi de o anumită înflorire a operei hrisostomice, care, odată cu trecerea timpului, paradoxal, a devenit din ce în ce mai vie, mai expresivă și mai prezentă atât în spațiul răsăritean, cât și în spațiul apusean.

Cuvintele predicate și eleganța stilului inconfundabil l-au arătat generațiilor de teologi ca pe un veritabil model al prediciei, imperios necesar de urmat acolo unde se dorește ca sămânța Evangheliei să rodească bogat într-un teren potrivit. Rodirea înseamnă, de cele mai multe ori, *preluarea*, dar și *prelucrarea* și, mai ales, *adaptarea* cuvintelor de învățătură hrisostomice la noile provocări pastorale ale Bisericii.

Așa se face că, într-o perioadă în care textele originale erau păstrate, copiate și transmise prin scribi, nu se putea ca destinul unora să nu cunoască reinterpretări, păstrând autoritatea

de care se bucura autorul inițial, în cazul de față Sfântul Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului.

Noul gen literar care a luat naștere, celebrele *catenae*, nu reprezenta altceva decât o formă a unui comentariu biblic, verset cu verset, alcătuită din fragmente de la Sfinții Părinți anteriori, cu ajustări minore, permițând formarea unui text cursiv.

În prezentul volum, Editura Doxologia propune celor interesați și pasionați de kerigma patristică două capodopere puse sub autoritatea Sfântului Ioan Gură de Aur: *Comentariu la prorocul Ieremia*¹ și *Comentariu la prorocul Daniel*², ambele fragmentare, dar care s-au bucurat de o mare apreciere încă de la publicarea lor. Aceste texte sunt traduse pentru prima oară în limba română. Lor le-a fost adăugată *Omilia la Ieremia 10, 23*, într-o nouă traducere³.

Deși, ca act editorial, efortul traductologic și cel de receptare critică a fost dificil, încurajăm cititorul să se apropie cu atenție de cuvintele pline de Duh și mereu actuale ale marelui Sfânt Părinte, căci va avea de câștigat atât pe plan moral, cât și intelectual.

Pr. Claudiu-Ioan Coman

¹ *Fragmenta in Ieremiam*, în PG 64, 740-1037; cf. CPG 4447.

² *Interpretatio in Danielelem prophetam*, în PG 56, 193-246; cf. CPG 4554.

³ PG 56, 153-162; cf. CPG 4419: *In illud: Domine, non est in homine*. Textul a mai fost tradus de pr. prof. Dumitru Fecioru și publicat în revista *Ortodoxia*, nr. 2 (1980), pp. 321-330.

Cărțile profetilor Ieremia și Daniel și particularitățile itinerariului lor istoric: de la dificultățile textului biblic, la hermeneutica (pseudo)hrisostomică

Ieremia

După o lungă serie de comentarii biblice moderne dedicate textului profetic al lui Ieremia, la Oxford apărea în 2022 o lucrare amplă coordonată de Louis Stulman și Edward Silver, intitulată *The Oxford Handbook of Jeremiah*¹. Reuniți sub egida prestigioasei universități, numele și preocupările diverse ale specialiștilor în textele veterotestamentare este semnul că, în ciuda interesul aparent tot mai scăzut pentru cercetarea biblică, textul lui Ieremia continuă să suscite un viu interes.

Vechi, dar actual, transmis în variante diferite, în ebraică și greacă, textul profetic al lui Ieremia surprinde plăcut de fiecare dată. Expresia „profet al neamurilor” (Ieremia 1, 5), de exemplu, oferă cadrul specific în vederea unei întrebări ecumenice a profețiilor, în sensul că, așa cum mesajele lui Ieremia nu erau menite să circule doar în regatul lui Iuda, ci erau adresate și popoarelor politeiste din jurul israeliților, „atât aliați, cât și potențiali dușmani”², la fel și astăzi, cuvintele sale rămân valabile nu doar pentru o anumită comunitate

¹ Louis Stulman, Edward Silver (eds), *The Orthodox Handbook of Jeremiah*, Oxford University Press, Oxford, 2022, 696 p.

² John H. Walton, Victor H. Matthews, Mark W. Chavalas (eds), *Comentariu cultural-istoric al Vechiului Testament*, traducere de Silviu Tatu, Luca Crețan, Romana Cuculea, Casa Cărții, Oradea, 2011, 690.

creștină, ci pot avea potențiali cititori, interesați de aspectele culturale, morale sau etice ale spațiului geografic numit Orientul Apropiat al Antichității (OAA).

Încă din 1999, majoritatea specialiștilor în studiul Vechiului Testament, conștientizând nevoia urgentă de a căuta noi sensuri în vederea actualizării textului profetic al lui Ieremia, au făcut un prim pas, sugerând interpretări alternative ale acestei cărți biblice. Se disting clar trei astfel de momente.

În primul rând, concluziile preliminare emise la acea dată au demonstrat că scepticismul bibliștilor era întemeiat: e inutil să dezbatem, astăzi, la milenii distanță față de momentul compunerii textului profetic, problema spinoasă a originilor profeției lui Ieremia. Se luase în considerare faptul că așa-numitele „dublete” ale lui Ieremia, la care se adăugau diferențele dintre varianta propusă de masoreți și textul Septuagintei, deși „au alimentat fantezia exegeților”³, nu duc într-o direcție bună a cercetării. Au fost propuse mai multe „surse” ale *teoriei documentare*; problema era aceea că nu exista un consens între specialiști. Deși cele mai noi cercetări în domeniu au tendința de a relativiza problema, încercând să își alimenteze opțiunile în funcție de una sau alta dintre abordările documentelor care au stat la baza actualului text profetic, cercetările din jurul anului 1999 au reprezentat, cred, „piatra din capul unghiului”, deoarece, în al doilea rând, atunci s-a procedat la contestarea motivată a ipotezei care, la acea dată, era esențială în noul context la care ajunseseră cercetările. Acum discuția începuse să se concentreze pe alte aspecte.

Se avea în vedere faptul că ceea ce se afla „în spatele textului”, adică acele ipoteze și discuții interminabile, nu putea reprezenta adevărata „cheie” a hermeneuticii cărții profetului Ieremia. Altfel spus, era mai mult decât discutabil dacă, bună-oară, de exemplu, Ieremia 29, 4-6 este corespondentul

³ Silviu Tatu, „Ieremia”, în Silviu Tatu (ed.), *Introducere în studiul Vechiului Testament. Cărțile profetice și poetice*, Casa Cărții, Oradea, 2019, 75.

lui Deutero-Isaia 65, 18-23⁴. La o analiză atentă, minuțioasă cu privire la elementele lexicale, o influență între versetele din Ieremia și cele din Deutero-Isaia pare mai mult decât acceptabilă. Însă, de fiecare dată când nu putem admite cu suficiente argumente că un text este influențat de altul, soluția optimă este de a-l trata ca atare, concentrându-ne atenția la mesajul său, implicit la teologia desprinsă în urma unei lecturi atent asumate.

Aspectul pe care l-am evidențiat mai sus, dincolo de minuțioasele detalii tehnice, pune în lumină și alte lacune ale cercetătorilor angrenați în proiectele specifice *teoriei documentare*: interesul prioritar nu mai este axat pe „materialul moștenit” de la penița profetului hagiograf, ci pe influențele cu un pronunțat caracter marginal.

Urmărind mesajul prioritar al textului, exegeții au afirmat, îndreptățiți, că – dincolo de chestiunile discutabile ale criticii sursei, criticii formei etc. – importantă este teologia desprinsă din „textul pe care îl avem în față”⁵.

Perspectiva amintită de Louis Stulman ne descoperă limpede faptul că suntem în fața abordării holistice: putem citi profetia lui Ieremia acceptând-o ca text revelat sau, dimpotrivă, ne putem îndrepta atenția asupra sa, cum spuneam anterior, din curiozitate, citind totul ca pe o simplă operă literară⁶.

⁴ Benjamin D. Sommer, în studiul său „New Light on the Composition of Jeremiah”, *The Catholic Biblical Quarterly*, 61/4, 1999, 646-666, ajunge la câteva concluzii care vin în sprijinul teoriei avansate de Mowinkel în 1914, potrivit căruia la baza textului actual al profetului Ieremia stau patru surse documentare. Deși analiza este pertinentă, totuși ea nu poate fi considerată o soluție definitivă a unei expuneri atât de complexe.

⁵ Louis Stulman, *Jeremiah*, Abingdon Old Testament Commentaries, Abingdon Press, Nashville, 2005, 13.

⁶ Cf. Gordon D. Fee, Douglas Stuart, *Biblia ca literatură*, traducere de Adrian Pastor, Logos, Cluj-Napoca, 1995, 336. Interesantă este, în capitolul dedicat profetismului veterotestamentar, abordarea istorică a textelor profetice. Citind astfel, ne focalizăm atenția în exclusivitate asupra evenimentelor cu caracter empiric, istoric, dar ignorăm principiul alegoriei, adică tocmai ceea ce ar trebui să înțelegem din text.

Capitolul 15

1. *Și a zis Domnul către mine: „Chiar dacă ar sta Moise și Samuel [...]”.*

Fiindcă era firesc ca prorocul să se gândească la faptul că pe aceia care s-au închinat idolului, Moise și Samuel au putut să-i scoată. Și aceia de la prima rugăciune au dobândit totul, dar eu, apropiindu-mă de atâtea ori, n-am izbutit nimic, ci adeseori am fost pus în încurcătură. Ca să nu spună acestea, ascultă cum îl mângâie Dumnezeu. De ar sta, zice, Moise și Samuel, nici aceștia nu îi vor putea scoate.

Trimite de la Tine poporul acesta și vor ieși.

Nimic dintre acestea nu i-a plecat pe ei, nimic dintre acestea nu i-a atras, nimic nu i-a făcut mai buni. Ci au rămas neîndreptați.

4. *Și îi voi preda pe ei să fie strâmtorați de toate împărățiile pământului.*

Încât nici un loc să nu ignore cele întâmplate lor.

Din pricina lui Manase.

Vezi puterea pocăinței? Acesta era Manase, din pricina căruia iudeii au fost împrăștiați pretutindeni în lume. Și nici Moise, nici Samuel nu vor putea să-i scoată. Dar acest Manase, prin pocăință, s-a izbăvit de sine și s-a împăcat cu Dumnezeu.

Nu pentru păcatele aceluia zice că a adus relele asupra lor, ci fiindcă au stăruit în închinările la idoli ale aceluia.

5. *Cine te va cruța, Ierusalime? Sau cine se va teme pentru tine?*

Multă este răutatea când cineva, pedepsit fiind, nu îi poate duce la milă pe cei ce îl privesc. Deși până și cei ce nedreptățesc obișnuiesc să se îndure de cei nedreptățiți de ei când îi văd

pe aceștia pedepsiți. Dar relele tale sunt mai mari decât orice puțință de iertare și de milă.

6. *Tu te-ai abătut de la Mine, vei merge îndărăt.*
Vezi că nu sunt Eu pricina?

8. *S-au înmulțit văduvele lor mai mult decât nisipul mării.*
Au făcut văduve mai mult decât nisipul mării, au introdus nerodirea de prunci și, ca să nu-și închipuie că nenorocirea aparține firii sau mutilării trupului, au făcut-o fără copii pe cea cu mulți prunci.

Nenorocire la amiază.

Vezi cum a adus pedeapsa, ca să nu se considere că acestea sunt obișnuite, ci că sunt aduse asupra lor de la Dumnezeu.

Am aruncat asupra ei cutremur și neliniște.

Vorbește despre femeia cu mulți copii. *Cutremur*, adică spaimă, *neliniște*, adică tulburare.

9. *A rămas pustie cea care a născut șapte.*

Adică cea cu mulți copii a ajuns fără copii.

Deznădăjduit este sufletul ei, adică plângând.

I-a apus soarele în miezul zilei.

Căci nenorocirea nu îngăduie să vezi curat nici lumina zilei.

10. *Vai mie, mamă! Drept ce m-ai născut? Om certăreț și ajuns de pomină în toată țara?*

Cât timp prorocul avea nădejdi să-L înduplece pe Dumnezeu, nu se tânguia pentru nimic de acest fel. Dar fiindcă a văzut că lucrurile sunt fără nici o nădejde, spune acestea de supărare. Ceea ce zice aceasta este: Om de nimic, smerit și lepădat, neavând nici o putere. *Drept ce m-ai născut* având a fi de pomină în toată lumea? Fiindcă prorocii mincinoși ziceau lucruri

potrivnice celor spuse de prorocul și fiindcă lui i s-a poruncit să spună lucruri contrare, care provocau îndoieli și conflicte zilnice.

Nu am fost dator, nici mie nu mi-a fost dator nimeni.

Își pierde răbdarea prorocul, pătimind cumplit din partea iudeilor. Pentru ce m-am născut? Ca să mă lupt în fiecare zi cu cei fără de lege, certându-mă cu ei și muștrând răutățile lor eu, care sunt un om care vrea să petreacă în pace și care nu a datorat niciodată nimic nimănui, nici nu a avut vreun datornic?

Puterea mea a lipsit printre cei ce mă blestemă.

Adică, am fost chinuit de ei, ocărât fiind și supus la zeci de mii de clevetiri.

Și totuși ceea ce provoacă toate luptele nu este de la mine. Curat sunt de orice datorii. Ci de la cei ce învinuiesc, zice, de la cei ce ocărăsc, de la cei ce își bat joc, de la cei care blestemă. Căci nu orice suflet poate să poarte acestea, după cum nici Iov nu a fost tulburat mai înainte ca acestea să se întâmple.

11. *Fie, Stăpâne, celor ce îi conduc pe ei.*

Ce este, zice? Căci ceea ce mai mult îl întrista pe el era faptul că nici nu era pe deplin conștient de cele făcute lui. Adică, dacă pe drept blestemă, cuvintele lor îi aduc confirmarea blestemului său.

De n-am stat eu înaintea Ta la vremea necazurilor lor.

Nu zic dacă aş fi vorbit împotriva lor, ci dacă nu aş fi stat înaintea Ta pentru cei ce aveau să fie pedepsiți. Și nu numai spre aceasta aş fi fost auzit, ca să fiu eu pedepsit, ci și ca ei să dobândească bunătați. Dar să se adeverească blestemele lor, să se adeverească bunățile lor, dacă Tu nu mărturisești împreună cu mine că, atunci când Tu ai spus să le vestesc lor atacul dușmanilor, eu stăruiam rugându-mă pentru ei, cerând bunătați pentru ei.

12. *Oare se va cunoaște fierul? Și veșmânt de aramă e puterea Ta.*

Adică, dacă zidurile au fier și dacă veșmintele sunt de aramă, nici nu se va cunoaște, fiindcă același lucru va fi a avea sau a nu avea fier. Așa de mult vor suferi.

Adică, te voi îngrădi cu ajutorul Meu, ca și cu un veșmânt de aramă și de fier. Numește însă *veșmânt de fier* tunica de zale, iar *veșmânt de aramă*, armura. Prin urmare, așa cum cei ce îmbracă acestea sunt în afara oricărei vătămări a săgeților care nu pătrund, tot așa nici tu nu vei suferi nimic de la ei. Dar unii spun că este vorba despre popor, că nici așa, îngrădiți de aramă și de fier, nu vor fi izbăviți.

13. *Puterea ta și comorile tale le voi da spre jaf*

Ca și cum ar vorbi către popor, în loc de: pentru răutățile lor îi voi face robi. Dar este spus ca de la prorocul către popor din partea lui Dumnezeu.

15. *Doamne, adu-Ți aminte de mine și cercetează-mă și dezvinovățește-mă de la cei ce mă prigonesc, nu spre îndelungă-răbdare*

Căci sunt de ajuns cele trecute. Iar dacă le adaugi și pe acestea, cine va lua aminte? Prin urmare, adu sfârșitul, căci nu este îndreptare.

Dezvinovățește-mă de la cei ce mă prigonesc. Cunoaște că ...

Prorocul încă stăruie în această rugăciune și prorocie. Dar pare iarăși că acest cuvânt este lipsit de filosofie. Dar să vedem dacă pare astfel din neputința prorocului sau din altă pricină. Mai întâi nu cere ca aceștia să fie nimiciți deocamdată, ci ca el însuși să nu pătimească nimic cumplit. Dar să vedem dacă cuvântul este pentru el însuși sau pentru Dumnezeu. Deocamdată spune: *Izbăvește-mă de cei ce mă prigonesc.*

16. *De cei ce leapădă cuvintele Tale, nimicește-i pe ei...*

Vezi cum nu a zis: „Eu voi fi”, ci se teme pentru cuvânt, pentru prorocie tremură, să nu fie socotită de ei basnă și să

nu fie pusă la îndoială. Cuvântul îmi va fi pururea spre bucurie, nimeni nu mă va socoti înșelător, nici fățarnic. Că nu caută ale sale, este limpede din rugăciunile de mai înainte și din mângâierea lui Dumnezeu, pe care nu ar fi făcut-o către el, dacă nu ar fi știut că suferă foarte. Chiar dacă face rugăciunea împotriva lui însuși, și aceasta este minunat. Atunci se va schimba, când și Dumnezeu Își va schimba hotărârea.

Nimicește-i pe ei și va fi cuvântul Tău pentru mine spre bucurie și veselie inimii mele, că s-a chemat numele Tău asupra mea.

Adică, [ei spun că] am mințit eu în privința pedepsei, prin urmare, arată-mă pe mine spunând adevărul și fiind proroc drept, pentru că eu am chemat numele Tău și nu este cu puțință să fi mințit.

Vezi iarăși că m-am temut de numele Tău? Proroc mă numesc. Ca nu cumva să pătimească ceva slava Ta, am pătitit eu zeci de mii de necazuri. Nimic nu am folosit, ci dimpotrivă. Altfel tratează-i.

17. Nu am șezut în adunarea lor când își băteau joc.

Vezi că și aceasta spune, că toate cele ce trebuiau făcute de mine s-au făcut. Dar ocarât fiind de ei, nu am luat parte cu ei la adunări, nu am venit la ei. Ce trebuie să se întâmple mai departe? Pentru frica Ta, toate le-am răbdat și nu s-a întâmplat nimic.

Am șezut deoparte.

Nu am avut pe nimeni părtaș celor spuse. Toți erau necrezători. Și totuși nimic dintre acestea nu a fost pervertit, nimic nu a fost lăsat deoparte dintre cele ce țineau de mine.

18. De ce sunt mai tari decât mine cei ce mă necăjesc?

Pentru ce le ierți lor? Ce este mai mult? Nu cumva le este lor vreun folos din asta? Ce a mai rămas?

Rana mea...

E limpede că vorbește despre rana sufletului.

Rana mea este grea – de unde voi primi vindecare?

Adică, aceștia mă vrăjmășesc și fac cele ale dușmanilor. Nu văd ieșire pentru cuvintele mele. De nicăieri nu am nici o mângâiere.

A ajuns pentru mine ca o apă înșelătoare în care nu te poți încrede.

Adică, prorocia. Ca să zică: s-a socotit minciună. Și așa cum apa nu are stare, tot așa socotesc ei că nu este adevăr în cuvintele mele.

Așa cum curge apa și nu poate sta, nici rămâne, tot așa și cuvintele mele acum se arată aici, acum dincolo. Și sar de ici-colo și nu sunt vrednice de crezare. Sau dacă nu aceasta, chinurile, zice, așa urmează unele după altele, ca apa care se înalță și nu scade.

19. De aceea, așa zice Domnul. Dacă te vei întoarce, te voi așeza iarăși la loc și Eu pe tine. Înaintea feței Mele vei sta.

Adică, se cuvine să privești spre Mine, iar nu să iei aminte la părerea oamenilor.

Dacă te vei întoarce, te voi așeza iarăși la loc și Eu pe tine. Înaintea feței Mele vei sta.

Fiindcă a întors spatele prorociei și fiindcă socotea că faptul are un sfârșit. Prin urmare, îi zice: Schimbă-te din voința aceasta! Și iată, dacă tu te vei întoarce, caută mai întâi cele ale prorocului. Căci încă mai este nădejde să fie câștigați unii. Nu lua aminte la cuvintele Mele care au multă deznădejde. Acestea le spun pentru amenințare și pentru îngrozire. Unii sunt cinstiți. *Dacă te vei întoarce și Eu te voi așeza din nou*, pe lângă acestea, zice: *Înaintea feței Mele vei sta*. Nu este mică vrednicia, ci prin *fața Mea* le făgăduiește fie cinstea îngerească, fie siguranța.

Și dacă vei scoate lucru de preț din nevrednic, ca gura Mea vei fi.

Ce virtuți sunt egale cu aceasta? Compară cu această virtute altele câte vrei. Nu te uita la cel ce scoate, căci chiar dacă